

СОЦІАЛЬНИЙ ТУРИЗМ: СУТЬ, ВИДИ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

SOCIAL TOURISM: ESSENCE, TYPES AND FOREIGN EXPERIENCE

УДК 379.815

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.58-12>**Хитрова О.А.**

к.е.н., доцент,
доцент кафедри менеджменту,
міжнародної економіки та туризму
Чернівецький торговельно-економічний
інститут
Київського національного торговельно-
економічного університету

Hitrova Olga

Chernivtsi Institute of Trade
and Economics
Kyiv National University of Trade
and Economics

У статті визначено суть соціального туризму, систематизовано та визначено основні види туризму: молодіжний (студентський) туризм, людей похилого віку, спортивний туризм, зелений (сільський) туризм. Здійснено аналіз зарубіжного досвіду соціального туризму, який показує, що необхідною умовою розвитку такого виду туризму є державна підтримка, чітко сформульована стратегія та фінансування. Для цього необхідною стає формування чіткої політики із принципами, які відповідають стратегії розвитку туризму на наступні роки: цільова підтримка соціального туризму органами державної влади та місцевого самоврядування; правове регулювання відносин у напрямку регулювання відносин учасників соціального туризму (держава, турфірма, туроператор, турист, турагент); підтримки виробників національного туристичного продукту; створення сприятливих умов для розвитку соціального туризму серед різних категорій та груп населення та їх популяризація; врахування інтересів усіх громадян при розробці та реалізації програм розвитку соціального туризму.

Ключові слова: соціальний туризм, види соціального туризму, молодіжний (студентський) туризм, людей похилого віку, спортивний туризм, зелений (сільський) туризм.

В статті определена суть социального туризма, систематизированы и опреде-

лены основные виды туризма: молодежный (студенческий) туризм, пожилых людей, спортивный туризм, зеленый (сельский) туризм. Осуществлен анализ зарубежного опыта социального туризма, который показывает, что необходимым условием развития такого вида туризма является государственная поддержка, четко сформулированная стратегия и финансирования. Для этого необходимо становится формирование четкой политики с принципами, которые соответствуют стратегии развития туризма на следующие годы: целевая поддержка социального туризма органами государственной власти и местного самоуправления; правовое регулирование отношений в направлении регулирования отношений участников социального туризма (государство, турфирма, туроператор, турист, турагент) поддержки производителей национального туристического продукта; создание благоприятных условий для развития социального туризма среди различных х категорий и групп населения и их популяризация; учета интересов всех граждан при разработке и реализации программ развития социального туризма.

Ключевые слова: социальный туризм, виды социального туризма, молодежный (студенческий) туризм, пожилых людей, спортивный туризм, зеленый (сельский) туризм.

The service sector has always been the most popular and highly paid among other types of goods, as it requires more material and human labor costs, as described in the article. Ukraine has a very strong tourism potential, so it has the opportunity to develop certain types of tourism that have proven themselves in the international market. Since a large number of different types of tourism have found their place in the market of tourist services, we consider it necessary to study this type of tourism as social. The essence of social tourism is defined in the article, the main types of tourism are systematized and defined, namely: youth (student) tourism, the elderly, sports tourism, green (rural) tourism. In the article, indicated that the social tourism is a special kind of organizing for the adaptation of the local population, for the transfer of renewal to the human resource from the satisfaction of the foreign and specific needs of the tourist, is meant. The analysis of foreign experience of social tourism is carried out, it shows that the necessary condition for the development of this type of tourism is state support, clearly defined strategy and funding. Users of social tourism can be as people of different ages, wealth and place of residence, analyzed in the article. In the article, indicated that is very popular to use of checks, which contribute to the targeted use of budget funds and contribute to the restoration of human resources. The existence of state support programs for social tourism or certain types of it is also positive. To do this, it is necessary to form a clear policy with principles that are consistent with the strategy of tourism development for the coming years: targeted support for social tourism by public authorities and local governments; legal regulation of relations in the direction of regulation of relations of participants of social tourism (state, travel agency, tour operator, tourist, travel agent); support for producers of national tourism product; creation of favorable conditions for the development of social tourism among various categories and groups of the population and their popularization; taking into account the interests of all citizens in the development and implementation of programs for the development of social tourism. Social tourism, problems and prospects of its research need more research, the article says. However, in the article we can affirm that Ukraine can effectively use foreign experience to implement it.

Key words: social tourism, types of social tourism, youth (student) tourism, elderly people, sports tourism, green (rural) tourism.

Постановка проблеми. Сфера послуг завжди була найбільш популярною та високооплачуваною серед інших видів товарів, адже потребує більше затрат матеріальних та людської праці. Україна має досить потужний туристичний потенціал, тому має можливість розвитку певних видів туризму, які позитивно зарекомендували себе на міжнародному ринку. Оскільки же велика кількість різних видів туризму знайшли своє місце на ринку туристичних послуг, вважаємо необхідним вивчення такого виду туризму як соціальний.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Безліч науковців із різних сторін досліджували та описували соціальний туризм. Федорченко В.К.,

Дьорова Т.А. у своїй працях досліджували історію туризму в Україні. Александрова С.А., Сова А.Р. розглядали соціальний туризм як інструмент соціально-економічного розвитку країни, Колотуха О.В. досліджувала проблеми та перспективи розвитку соціального туризму в Україні, намагалась оцінити, чи стане соціальний туризм двигуном економічного розвитку. Карчевська Є.Н. визначала основні проблеми та перспективи розвитку соціального туризму в екологічно проблемному регіоні. Задорожна К.І. намагалась виділити суспільну значущість розвитку інституту соціального туризму в Україні. Трофимов Є.Н. здійснив спробу описати основні риси соціального туризму

в Європі. Дані наукові доробки допомогли визначити суть, основні риси, які допомогли визначити види та зарубіжний досвід соціального туризму в Україні.

Постановка завдання. Метою статті є вивчення та визначення суті, основних видів та зарубіжного досвіду соціального туризму. Виходячи з мети, завданнями виступають:

- визначення суті соціального туризму;
- систематизація основних видів туризму;
- аналіз зарубіжного досвіду соціального туризму.

Об'єктом статті виступає туризм, що має відношення до соціальної сфери та зарекомендував себе на ринку як «соціальний туризм». Предметом дослідження є основні риси, види та особливості його впровадження та розвитку у світі.

Виклад основного матеріалу. Федорченко В.К., Дьорова Т.А. вважають, що соціальний

туризм організація змістовного оздоровлення та відпочинку широких верств населення за найнижчими доступними цінами, зорієнтованими лише на потреби відновлення матеріальної бази [1]. На нашу думку, саме зазначення верств населення є ключовим при визначенні основних видів соціального туризму (рис. 1).

Як бачимо з рис. 1 не тільки населення та його вік визначає вид туризму, але й вид заняття та ресурси, що використовуються для його забезпечення. Але зазначені на рис. 1 види туризму мають спільну рису, направлені на відновлення людського ресурсу, оздоровлення та підвищення продуктивності.

Задорожна К.І. вважає, що соціальний туризм за своїм змістом у нашому ринковому сьогоденні вже набув інституційних ознак завдяки складній структурі соціально-економічних відносин, яка ґрунтується на змішаній моделі залучення приватного

Рис. 1. Види соціального туризму

Джерело: розроблено автором самостійно на основі [2]

капіталу та капіталу спільного користування (державний, місцевий бюджети). Цей сектор туристичного ринку складається з таких окремих складових, як споживачі, фінансові джерела та соціальна відповідальність або соціальні інвестиції (соціальна допомога, благодійність, охорона здоров'я працівників, суспільний розвиток) [3, с. 42]. Тобто базується на єднанні зусиль приватного та державного сектору з метою надання соціальних послуг. Але в Україні, на нашу думку, цей інститут ще не досить сформований, тому вимагає вивчення зарубіжного досвіду (див. табл. 1).

Отже, користувачами соціального туризму можуть бути як люди різного віку, достатку та місця проживання. Досить популярним є використання чеків, які сприяють цілеспрямованому використанню бюджетних коштів та сприяють відновленню людського ресурсу. Позитивним також є існування програм державної підтримки соціального туризму або певних його видів.

У розвинених країнах Європи і Північній Америці також існує досвід розвитку соціального туризму, зазначає Александра С.А., Сова А.Р. З одного боку він фінансується благодійними організаціями, а з іншого – самі туроператори зацікавлені в гнучкій системі знижок для людей з невисоким рівнем доходів. Відпочинок стає більш доступним за рахунок невисокої вартості, що значно підви-

щує попит та приносить дохід туристичним підприємствам. Окрім цього, туристичним фірмам така система дозволяє, наприклад, реалізовувати путівки, які не знайшли покупця за повну ціну, зі знижкою [6, с. 6]. Тому має передумови впровадження і в Україні.

У червні 2000 року Міжпарламентський комітет Республіки Білорусь, Республіки Казахстан, Киргизької Республіки, Російської Федерації та Республіки Таджикистан постановою «Про модельний закон «Про соціальний туризм» рекомендував його парламентам зазначених країн для використання в національних законодавствах. Закон визначає правові, організаційні та економічні основи соціального туризму. Він розглядає цей туризм як один із засобів подорожей та екскурсій, інших туристичних заходів, лікування та відпочинку, що реалізує конституційні права соціально незахищених громадян на відпочинок та свободу пересування, зміцнення здоров'я, сприятливе оточуюче середовище, користування закладами культури, доступ до природної та культурної спадщини, на вільне отримання інформації та соціальний захист. У законі використовуються такі основні поняття, як соціальний туризм, соціальний туристичний продукт, соціальний тур, базовий стандарт соціального туру, додаткові платні послуги, соціальний турист, туроператор, турагент [7]. Щодо

Таблиця 1

Зарубіжний досвід розвитку соціального туризму

№ з.п.	Країна	Досвід
1.	Франція	Діє Національне агентство відпускних чеків Франції, грошовий оборот якого в минулому році склав 1,5 млрд євро, а відпускними чеками розплатувалося близько 4 млн французів, які працювали в приватних і державних структурах.
2.	Іспанія	Працює Програма соціального туризму, що дозволяє щорічно понад 1 млн осіб пенсійного віку здійснювати групові організовані поїздки в не сезон. Уряд надає фінансову підтримку програмі. У країні також діє програма «Туризм для старшого покоління», в якій беруть участь щорічно більше 400 тис. чоловік. Привертає увагу британська програма «Сімейний відпочинок», мета якої полягає в тому, щоб відпочинок малозабезпечених сімей не відрізнявся від відпочинку сімей більш забезпечених.
3.	Угорщині	Використовується система відпускних чеків з метою поліпшення демографічної ситуації шляхом надання переважних можливостей для відпочинку майбутнім матерям. У Чехії діє програма «Подорожі без бар'єрів» для інвалідів.
4.	Бельгія	Згідно ст. 417 Кодексу Уряд може виділити асоціаціям соціального туризму в межах бюджетних лімітів субсидії на придбання земельних ділянок, на облаштування даних ділянок, будівель і споруд, призначених для здійснення своїх функцій асоціаціями, на реалізацію інформаційних програм, програм зі стимулювання соціального туризму. Однією з найбільш великих асоціацій соціального туризму в Бельгії є «Флореаль Холідейс» (Floreale Holidays). Дана асоціація була створена в 1939 році і з тих пір здійснює свою діяльність в області соціального туризму. «Флореаль Холідейс» пропонує різні варіанти відпочинку для людей з обмеженими фінансовими можливостями.
5.	Білорусь	Завдяки соціальним туризму, субсидованому з різних джерел, в поїздку можуть відправитися люди з невисокими доходами. Цільові сегменти соціального туризму – інваліди, пенсіонери, молодь, школярі, ветерани війни і праці, а також жителі найбільш забруднених радіоактивними опадами районів (Брагінського, Наровлянського, Хойнікського, Ветковський, Добрушського). Подорожі фінансуються благодійними організаціями, державними структурами, приватними фірмами, громадськими організаціями та фондами. Найбільш популярними формами соціального туризму є культурно-пізнавальні, розважальні, спортивні та економічні поїздки

Джерело: розроблено автором на основі [4; 5, с. 125-126]

України, то у Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року [8] дещо зачіпали можливість запровадження соціальних начал у туристичній галузі.

Але державна політика у напрямку розвитку соціального туризму чітко повинна відповідати принципам:

- цільова підтримка соціального туризму органами державної влади та місцевого самоврядування;
- правове регулювання відносин у напрямку регулювання відносин учасників соціального туризму (державна, турфірма, туроператор, турист, турагент);
- підтримки виробників національного туристичного продукту;
- створення сприятливих умов для розвитку соціального туризму серед різних х категорій та груп населення та їх популяризація;
- врахування інтересів усіх громадян при розробці та реалізації програм розвитку соціального туризму.

Соціальний туризм в Україні як напрям соціально-культурної та гуманітарної політики потребує не тільки законодавчого визнання з боку держави, а й беззаперечного сприяння та підтримки в організації і сталому розвитку в сучасній Україні. Він може стати ефективним чинником оздоровлення нації та підсектором економіки країни за умов партнерства її державного і приватного секторів.

З метою підтримки та розвитку соціального туризму, його більшої доступності для слаботязаних соціальних груп населення держава повинна законодавчо передбачити для підприємств, закладів та громадян, що займаються розвитком соціального туризму, ряд переваг. Серед них Колодуха О.В. зазначає [9, с. 179]:

- при ліцензуванні у сфері соціального туризму ліцензійний збір не утримувати;
- введення пільгової шкали оподаткування на послуги, що надаються закладами соціального туризму по оздоровленню, туристично-екскурсійному обслуговуванню, виготовленню та прокату туристичного спорядження, а також по податках на майно закладів соціального туризму, на утримання об'єктів соціально-культурної сфери;
- звільнення від оподаткування земель, що зайняті об'єктами соціального туризму;
- при наданні туристичних послуг соціального характеру (в системі дитячо-юнацького туризму, туризму людей похилого віку та туризму інвалідів будь-яких послуг) податок на додаткову вартість на туристичний продукт перетворювати в соціальну туристичну ренту, що не підлягає оподаткуванню, та повністю спрямовується на підтримку та розвиток соціального туризму;
- здійснення безкоштовної цільової сертифікації;

– звільнення освітніх закладів, що готують фахівців соціального туризму, від податку на майно, податку на утримання житлового фонду та об'єктів соціально-культурної сфери;

– звільнення від оподаткування добровільних внесків юридичних та фізичних осіб, в тому числі іноземних, на підтримку соціального туризму;

– встановлення пільгового проїзду для організованих дитячо-юнацьких та студентських туристичних груп упродовж усього року.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, соціальний туризм є особливим видом організації відпочинку різних верств населення, що передбачає відновлення людського ресурсу із забезпеченням і задоволенням усі загальних та специфічних потреб туриста. Зарубіжний досвід показує, що необхідною умовою розвитку такого виду туризму є державна підтримка, чітко сформована стратегія та схема фінансування. Оскільки, вважаємо, що Україна має досить потужний потенціал у галузі туризму, то є реальна можливість запровадження такого виду туризму саме у нас. Для цього повинна бути сформована чітка політика із принципами, які відповідають стратегії розвитку туризму на наступні роки. Для цього слід запровадити фінансову підтримку та звільняти від зборів турфірми, які намагаються запровадити даний вид туризму. Також варто створити податкові пільги, безкоштовну сертифікацію та систему оплати (чеки) для впровадження їх на підприємствах та організаціях.

Соціальний туризм, проблеми та перспективи його дослідження потребують подальшого дослідження, але ми можемо стверджувати, що Україна може ефективно використовувати зарубіжний досвід задля його впровадження.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Федорченко В.К., Дьорова Т.А. Історія туризму в Україні : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 2002. 195 с.
2. Колотуха О.В. Сегментація соціального туризму в Україні. *Географія та туризм*. 2011. Вип. 12. С. 19–23.
3. Задорожна К.І. Суспільна значущість розвитку інституту соціального туризму в Україні проблеми та їх розв'язання. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2015. Вип. 4. С. 38–46.
4. Трофимов Е.Н. Социальный туризм в России и в Европе. *Вестник РМАТ*. 2014. № 3. С. 3–11.
5. Карчевская Е. Н. Социальный туризм: проблемы и перспективы развития в экологически проблемном регионе. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/212959479.pdf>. (дата звернення: 10.11.2020).
6. Александрова С.А., Сова А.Р. Социальный туризм как инструмент социально-экономического развития страны : материалы III Международной научно-

практичної конференції «Економіка та управління: сучасний стан і перспективи розвитку», м. Одеса, 23–24 листопада 2017 р., Одеса : ОДАБА, 2017. С. 4–6.

7. Соціальний туризм в Україні: чи стане він «дизайнером суспільства та двигуном економічного розвитку». *Голос України*. URL: <http://www.golos.com.ua/article/170947>

8. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249826501> (дата звернення: 10.11.2020).

9. Колотуха О.В. Соціальний туризм в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Культура народів Причорномор'я*. 2009. № 176. С. 177–179.

REFERENCES:

1. Fedorchenko V.K., Dyorova T.A. (2002). *Istoriya turyzmu v Ukrayini* [History of tourism in Ukraine]. Kyiv: Higher School.

2. Kolotukha O.V. (2011). Segmentatsiya sotsial'noho turyzmu v Ukrayini [Segmentation of social tourism in Ukraine]. *Geography and tourism*, vol. 12, pp. 19–23.

3. Zadorozhna K.I. (2015). Suspil'na znachushchist' rozvytku instytutu sotsial'noho turyzmu v Ukrayini problemy ta yikh rozv'yazannya [Social significance of the development of the institute of social tourism in Ukraine problems and their solutions]. *Bulletin of the Chernivtsi Trade and Economic Institute*, vol. 4, pp. 38–46.

4. Trofimov E.N. (2014). Sotsial'nyy turizm v Rossii i v Evrope [Social tourism in Russia and Europe]. *RMAT newspaper*, vol. 3, pp. 3–11. (accessed 10 November 2020).

5. Karchevskaya E.N. Social tourism: problems and prospects for development in an ecologically problematic region. Available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/212959479.pdf>. (accessed 10 November 2020).

6. Alexandrova S.A., Sova A.R. (2017). Sotsial'nyy turizm yak instrument sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku krayiny [Social tourism as a tool of socio-economic development of the country]. *Materials of the III International scientific-practical conference "Economics and management: current status and prospects of development"* (Odessa, Ukraine, November 23–24), Odessa: ODABA, P. 4–6.

7. Social tourism in Ukraine: will it become "a designer of society and an engine of economic development." *Holos Ukrayiny [Voice of Ukraine]*. Available at: <http://www.golos.com.ua/article/170947>. (accessed 10 November 2020).

8. On approval of the Strategy for the development of tourism and resorts for the period up to 2026. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249826501> (accessed 10 November 2020).

9. Kolotukha O.V. (2009). Sotsial'nyy turizm v Ukrayini: problemy ta perspektyvy rozvytku [Social tourism in Ukraine: problems and prospects of development]. *Culture of the peoples of the Black Sea region*, vol. 176, pp. 177–179.